

La peça Joan-Daniel Bezsonoff al trencaclosques identitari català

Deu fer cosa de quinze anys, a la meua adolescència, em va impressionar *Els ulls de sorra*, de Joan-Lluís Lluís (La Magrana, 1993). A banda de la novel·la en si, una de les coses que més em va sorprendre fou que hi havia una gent a França que parlaven i escrivien en català i eren francesos, i resulta que no només ho havia estudiat als llibres sinó que aquella novel·la que acabava de llegir demostrava que era una realitat tangible, si més no en l'àmbit literari. Però jo llavors llegia llibres sense importar-me gaire la identitat dels seus autors, i aquest el vaig oblidar completament, fins al punt que si fa dos anys m'haguessin preguntat els títols dels llibres del Lluís n'hauria dits alguns però no aquella primera novel·la que —i això fa vergonya de confessar— és l'única que li he llegit. Per a més inri, i no sé per quins misteris de la ciència, sempre que penso en la novel·la de Jordi Coca, *Sota la pols*, li canvio el nom per *Els ulls de sorra*, conscient malgrat tot que no tenen res a veure. O sí que hi tenen a veure, però aquest seria el motiu d'un altre article.

Si Joan-Daniel Bezsonoff llegeix aquest article pot estar pensant: «l ara què diu, aquest, per què no parla de mi, que en sóc el protagonista?», o alguna cosa per l'estil. Ja hi arribarem...

El cas és que aquella novel·la nord-catalana em va obrir un món (com d'altra banda sol passar a la literatura). Un món, però, que no vaig retrobar fins que vaig llegir, anys més tard, Bezsonoff. Podem parlar dels Països Catalans, de comunitat lingüística o de catalans del sud i del nord fins a defallir, però si aquestes paraules només són un dibuix sobre un mapa o unes línies a un llibre de text no ens serveixen per a res; si creiem que els nord-catalans són simplement una gent que parlen català i viuen «allà dalt», així, com si parléssim de gent amb qui ens uneix la complicitat de dur una samarreta d'un color determinat, no anem enlloc.

Al gra, sis plau, véu al gra.

Un dia Antoni Puigverd el va definir com «un català anomenat Bezsonoff» —definició que ha fet fortuna i es retalla i s'enganxa arreu—, però el mateix Joan-Daniel confessà un cop que escrivia «literatura francesa en català». Així, tal qual. Podem matisar moltes coses, però el que és innegable és que els catalans del sud o del mig, o els altres catalans que no són del nord —oi que ens entenem?— tenim una història diferent de la seva, que els nostres avatars han estat uns altres almenys en el tram contemporani i que és coneixent aquests fets, incorporant-los a la nostra cultura —la dels del sud, etcètera—, com podrem comprendre la seva realitat i fer-la —en major o menor terme— nostra. En una crítica de *La presonera d'Alger* (Empúries, 2002), Xavier Pla deia: «Té un aire exòtic i nostàlgic que incorpora amb normalitat a la literatura catalana un imaginari històric aliè». El que passi als catalans que no viuen en aquesta banda de la frontera és un imaginari històric aliè? En canvi no ho és el que pugui passar, per buscar un exemple, a Madrid durant la Guerra Civil espanyola? Doncs Bezsonoff mostra que això no és ben bé així, i obre la cultura catalana cap a territoris que no només són legítims —quins no ho són?— sinó naturals.

Un altre aspecte destacat en relació amb la identitat rossellonesa de l'autor és que amb els seus personatges francesos que pensen i parlen en català —i d'altres llengües, moltes altres— ens retorna una Atlàntida perduda, recupera els moments quan en alguns llocs de França el català era una cosa normal, quan tal volta no calia ser un resistent catalanista per viure en català, simplement era la llengua d'una gent que habitava un territori i que tenia una cultura —o que no tenia una cultura, tant se val... Bezsonoff ha explicat en alguna ocasió que quan era petit creia que el català només es parlava al Rosselló! S'hi parlava, com amb prou feines s'hi parla ara malgrat el magre reconeixement constituïcio-

nal, que tot sigui dit, és més que res i fins i tot pot ser molt. Ell mateix m'explicava en una entrevista que els escriptors en català a Perpinyà avui no existeixen, i que a la resta del territori hem d'anar amb molt de compte: «A Perpinyà si la situació continua igual tindrem el Canigó, tot el romànic nord-català, però en francès, igual que pot passar al Principat, amb tot català però parlant un castellà d'Amèrica. Catalunya Nord és un laboratori del que pot passar al Principat». I a les seves novel·les ens avisa alhora que ens fa reviure els moments en què això era diferent o, com a *Les amnèsies de Déu* (Empúries, 2005), el període en què comença l'agonia i el Rosselló deixa de ser català, durant la Segona Guerra Mundial. La tasca d'un bon novel·lista és bastir un univers literari, i Bezsonoff camina llibre rere llibre en aquesta direcció.

Encara voldria esmentar un darrer aspecte del nostre autor, també relacionat amb el conflicte identitari. Bezsonoff, com cada vegada més tants altres catalans, viu una superposició d'identitats, en el seu cas força complexa però una complexitat en la línia dels temps. L'avantguarda artística se situa ara lluny dels centres tradicionals d'una cultura, com a mínim en paral·lel a aquests centres, i penso en alguns dels representants de la literatura anglòfona actual: Hanif Kureishi, Salman Rushdie, Kazuo Ishiguro, V. S. Naipaul, Zadie Smith, per no remuntar-nos a Nabokov... Tots d'ascendències diverses i inequívocament adscrits a una literatura, o a diverses fins i tot. Penso especialment en Clarice Lispector, la gran escriptora brasilera filla de jueus emigrats d'Ucraïna, i que va bastir una obra universal amb un gran do de la llengua. Tots ells, com Bezsonoff, enriqueixen la literatura local i universal, però no per la seva solució al conflicte identitari sinó per la potència de la seva obra, que en definitiva és el que compta.

Francesc Bombí-Vilaseca